

Александар Милосављевић

НЕВИДЉИВО ПОЗОРИШТЕ

На шта нас је све ујозорио велики снег

У славној књизи *Празан простор* Питер Брук је записао једну од најјезгровитијих дефиниција театра: „Могу узети било који празан простор и назвати га отвореном позорницом. Човек корача кроз овај празан простор док га неко други посматра и то је све што је потребно за настанак једног позоришног догађаја.”

И премда постоје и радикално другачија мишљења, по којима суштину театра чине управо зграде с помпезним светлећим натписима и огромним рекламним билбордима, велике позорнице са ротацијама и пропадалиштима, огромни фоајеи бљештећих сводова и барокних штукатура, сцене опремљене софистицираном сценском техником која гледаоце и физички увлачи у имагинарну стварност театарских стваралаца, једно је сигурно: повест позоришта нас учи да је Брук ипак био у праву. Позориште су људи, њихова имагинација, њихове вештине и емоције! Уосталом, театар није настао у зградама, и он може да постоји и без њих. На то нас подсећају представе које и данас, упркос моћима савремене технике, модерним сценографским и костимографским решењима, настају на улицама, по трговима, у скромним условима, ослоњене понајпре на – глумца, с једне, и гледаоца, с друге стране.

Па ипак, у међувремену – од доба античких мистерија одржаваних у славу бога Диониса, до данас – позориште се, поглавито оно западноевропске провенијенције, уселило у зграде, а оне су данас један од кључних симбола ове уметности. Баш као и оне две пословичне маске – једна која се смеје и друга која плаче.

У доба формирања националних држава, када је и настао највећи број европских националних театарара, позоришна здања су, на плану спољашње архитектуре и ентеријера, у себи уједињавала раскош дворова (којима је судбина, најчешће, одредила да постану музеји), и елементе који детерминишу моћ нације. Управо ће зграде у којима су смештене театарске институције постати својеврсна мера актуелне позоришне стварности Старог континента. Својом величином, квадратуром, техничком опремљеношћу, спољашњим и унутрашњим изгледом, те својим положајем у контексту градске структуре, оне не само да отеловљују друштвену мисију и уметничку позицију сâмих позоришта, већ указују и на моћ и богатство оних који полажу оснивачка права на поменуте институције.

На овакав начин дефинисане зграде ваљало је, разуме се, и адекватно опремити, учинити их одговарајућим *сценским простором* у којем ће моћи да буду приказивани одређени садржаји. Тако се у заштићену зону намењену реализацији чаролије сусрета човека који корача кроз празан простор и човека који посматра првог, како би то рекао Питер Брук, уселила техника, чинећи првобитну архитектонску основу још сложенијом. Рупе у патосу позорнице, својевремено конструисане за наивна редитељска решења, замењене су компликованим пропадалиштима која данас покреће електронски вођена хидраулика; уместо бакљи натопљених смолом, наместо свећа и, доцније, гасних светлосних постројења, позорницу сада осветљава сложени систем лед рефлектора; магију којом је некоћ глума провоцирала машту гледалаца, данас замењују ласерске пројекције и холограми који прете да учине глумца сувишним; у сваком сегменту данашњег позоришта функционишу компјутери, а тон који у савременом театру допире до ушију публике бива пропуштен кроз микрофонске „бубице”, километре аудио-каблова, миксете за звук и, напославу, кроз читаве „зидове” звучника...

Данашње театарске зграде, без обзира на то да ли у њима представе приказују национална, комерцијална или алтернативна позоришта, подразумевају све поменуто, али још и пробне сале, канцеларије за администрацију, радионице за израду елементарна сценографије и костима – макар и минималних капацитета, простор за складиштење декора и реквизите, библиотеку драмских текстова, кафе клуб, каткад и ресторан... И све то треба испунити опремом, намештајем, све то ваља обезбедити видео надзором, противпожарним системом... Све је то потребно осветли-

ти, загрејати... И – све то, дабоме, кошта! А све то треба и одржавати.

Отуда сасвим логично звучи констатација да од количине финансијских средстава која бивају уложена у одржавање позоришта зависи и дужина трајања сâмих театарских институција, али и начин њиховог функционисања. Узмемо ли, међутим, у обзир податке о дужини трајања појединих реконструкција, као и о разлозима који су довели до реконструкција неких од највећих и најзначајнијих домаћих театара, суочићемо се са прилично мрачном сликом која сведочи о износу финансијских средстава улаганих у одржавање наших театара.

Снег који је минулих недеља завио Србију у бело показао је, поред осталог, и фрагилност целокупног („видљивог“) дела театарског система ове државе. Појам „видљивог“ овде је употребљен намерно, зато што је највећи део овдашњег позоришног живота заправо невидљив – јавност о њему не зна ништа, баш као што није упозната ни с проблемима који море огромну већину домаћих театарских институција, па тако појма нема ни о невољама везаним за одржавање тамошње позоришне инфраструктуре. С друге стране, „видљивост“ београдских позоришта је несумњива.

Отапање снега оставило је, наиме, трагове у два престоничка театра – Народном и Југословенском драмском позоришту. Кровови оба ова театра су почели да прокишњавају, и то до те мере озбиљно да су позоришта морала да обуставе рад. Прве информације указују на то да ће отклањање штете бити веома скупо, те да подразумева санацију кровова, али и спровођење додатне заштите електричних инсталација чије функционисање је доведено у питање.

Од када је, након великог пожара, обновљена зграда Југословенског драмског позоришта, на сваки захтев позоришне управе који се тицао новца неопходног за одржавање инфраструктуре, стизао је увек исти одговор: „Нема. Па ви сте недавно реновирани.“ А од свечаног отварања обновљене зграде прошла је читава десенија.

Народно позориште је обновљено још раније, има томе и више од двадесет година, а и тада реконструкција, због журбе, није била комплетна. Кров им је саниран лане, али очигледно недовољно добро.

У време отварања Атељеа 212, по пројекту Бојана Ступице, идеја је била да зграда у тадашњој улици Иве Лоле Рибара, садашњој Светогорској, буде што пре оспособљена за приказивање

представа. И тако је деценијама закрпа стављана преко закрпе док инспекција није закључила да ситуација више не може да буде толерисана. Љубомир Муци Драшкић, тадашњи управник, је по властитом признању због радова на реконструкцији затворио позориште на два и по месеца, да би нови Атеље 212 био отворен тек након седам година!

Позориште на Теразијама је годинама таворило у Дому културе „Вук Караџић”, умало није остало без своје првобитне адресе у самом центру Београда, али се ипак изборило за практично нову зграду. Улаже ли се у њу данас? И колико?

И Београдско драмско је зидано по принципу „о-рук”, и то буквално, у време послератних радних акција које су имале преобразити изглед Црвеног крста. Пре неколико година, када је започето реновирање зграде, установљено је да су зидови позоришта од дасака и картона, попут театарских кулиса. Пројекат је промењен, уозбиљен, прилагођен реалном стању, и данас БДП уистину изгледа репрезентативно. Но, докле ће изгледати тако?

Мало позориште „Душко Радовић” пресељено је на Нови Београд, у некадашњи биоскоп „Југославија”. Док Радовићевци буду успостављали театарски живот на Новом Београду, њихова зграда на Ташмајдану, пострадала у бомбардовању 1999. године, биће обновљена. Обновљена је и зграда Позоришта „Пинокио”, али „Бошко Буха” још решење чека у катастрофалним и рискантним условима.

Комплетна ова прича о (не)улагању у инфраструктуру (видљивог) дела домаћег театарског живота иницирана је, наиме, одлуком која се тиче и оних који су „видљиви” и оних мање „видљивих”, а на основу које ће у 2012. години, због најновијег аранжмана са Међународним монетарним фондом, свим овдашњим позориштима бити смањени буџети. Сасвим прецизно: „резање” субвенција ће се понајпре односити на ставке намењене одржавању зграда. На тај начин се, практично већ на самом почетку још једне „кризне” године, показало каква судбина чека наше театре када баук економске кризе мине овим просторима. Тешко да ће било шта да претекне, барем када су позоришта у питању, и то, дабоме, она с „видљиве” мапе културног живота Србије, јер о мукама, поквареним електро-инсталацијама, прокишњавању кровова, напуклим цевима, попуцалим темељима и фасадама те трулим даскама на сценама позоришта у, на пример, Пироту, Врању, Лесковцу, Зајечару, појма немамо.

Једна од највећих финансијских инвестиција у театарску инфраструктуру уложена је, барем за последњих неколико година, у обнову Српског народног позоришта. Безмало пет милиона евра је коштала прва фаза реконструкције зграде. Реновирање зграде се догодило у јубиларној, сто педесетој години постојања најстарије професионалне театарске институције не само у Србији, већ и у региону, али након пуних тридесет година од усељења у ново, велелепно здање у самом центру Новог Сада, у зграду за чије одржавање инфраструктуре током поменутих тридесет година није уложен ни динар.

Будући да је већ отужно писати, читати и слушати јадиковку о незавидном положају овдашњих позоришта, и то у часу када је у Србији све важније од културе и уметности, овде ваља навести само два податка над којима је могуће замислити се.

Први се односи на Титову одлуку да 1947. декретом оснује Југословенско драмско позориште, без сумње уверен да је за младу државу значајно да добије репрезентативни театар. Потоња историја ЈДП-а показује да Брозова одлука није била неутемељена, а овај театар је и данас наше најпроминентније позориште и један од релевантнијих европских театара.

Други пример се тиче Словенаца. Један од захтева Европске уније, везан за приступ Словеније, био је да Дежела смањи број својих позоришта, будући да стандарди ЕУ предвиђају мањи број театарских институција у односу на постојећи број становника. Словенци су, међутим, енергично одбили европски налог. Свој став су образложили истичући значај домаћег позоришта за очување словеначког језика, властите културне традиције и националне свести. Европа је одустала.

Наравоученије: значи, могуће је. Наравно када се хоће, када се зна, и када постоји реална процена значаја позоришта за свеукупни развој друштва.